The article systematizes the main approaches to public policy analysis presented in contemporary Western and Ukrainian scholarship and substantiates the expediency of considering public policy analysis as a multi-level analytical activity carried out at theoretical, applied, and methodological levels and integrating empirical, evaluative, and normative-recommendatory dimensions. It is shown that such an integrated analytical model provides a methodological foundation for employing legal policy as an instrument for rationalizing state-building processes, intercultural understanding and enhancing the quality of public governance under conditions of contemporary transformations.

***Keywords**: legal policy, state-building, public policy, public policy analysis, ethnopolitics, functional approach, statehood, public governance, institutionalization.*

DOI https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series22.2025.38.12
УДК 352.075.2:338.14:332.142.2

Сергій Козир,
аспірант кафедри міждисциплінарної освіти,
Національний університет «Києво-Могилянська Академія»
ORCID: https://orcid.org/0009-0009-5742-8167; e-mail: s.kozyr@ukma.edu.ua

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕГІОНІВ У ПОЛІТИЦІ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

У статті розглянуто вплив російської збройної агресії проти України на конкурентоспроможність її регіонів. Обґрунтовано необхідність розробки нової методики оцінювання конкурентоспроможності територій із урахуванням показників базового та прискореного відновлення на засадах сталого розвитку та принципів Індустрії 4.0 і 5.0. Запропоновано авторську методику розрахунку інтегрального показника конкурентоспроможності території (ІПКТ), що базується на системі синтетичних індексів економічного, соціального, демографічного розвитку, доступності публічних послуг та екологічної безпеки. Наведено алгоритм інтегрального оцінювання та результати рейтингування регіонів України за 2021 рік, що засвідчили значну регіональну диференціацію – підставу для асинхронної державної регіональної політики відновлення. У роботі також запропоновано адаптовану до умов воєнного стану методику розрахунку ІПКТ, яка враховує специфічні показники економічного та соціального відновлення регіонів. Проведено порівняльний аналіз результатів за 2021 і 2023 роки, що показав збереження лідируючих позицій Дніпропетровської області та покращення показників Тернопільської, Волинської, Полтавської областей. Водночас у прифронтових регіонах відзначено істотне зниження конкурентоспроможності через посилення соціального напруження та руйнування інфраструктури. Зроблено висновок про необхідність диференційованого підходу до політики відновлення, залучення фінансових ресурсів із урахуванням рівня конкурентоспроможності регіонів – тилових, прифронтових, деокупованих і релокованих внаслідок тимчасової окупації. Перспективами подальших досліджень є розробка механізмів активізації інвестиційної привабливості регіонів-лідерів, удосконалення державних і локальних моделей управління регіональним розвитком у повоєнний період.

***Ключові слова:** політика відновлення України, конкурентоспроможність регіонів, державна регіональна політика, інтегральний показник, регіональний розвиток, сталий розвиток, воєнний стан.*

Вступ. Соціально-економічні та суспільно-політичні наслідки російської збройної агресії проти України свідчать про необхідність розробки нових підходів до методики оцінки конкурентоспроможності регіонів України з урахуванням системи показників базового та прискореного відновлення на основі принципів сталого розвитку та забезпечення конкурентного лідерства в Індустрії 4.0. та 5.0, адже відновлення економіки України потребуватиме диференційованого підходу до залучення джерел фінансування: найбільш постраждалі території будуть потребувати більших коштів із джерел міжнародної фінансової та технічної допомоги, коштів державного бюджету; найменш постраждалі та найбільш конкурентоспроможні території зможуть залучити як кошти іноземних інвесторів, так і

кошти внутрішніх інвесторів, які в тому числі будуть керуватися мотивами релокації бізнесу. В останньому випадку важливим чинником є ресурсна забезпеченість, технологічна та інноваційна спроможність території прийняти релокований бізнес.

Мета статті – оцінити вплив російської збройної агресії проти України на конкурентоспроможність її регіонів через розв'язання таких **завдань:**

- на підставі статистичних даних, наданих регіонами України на запит автора, розробити методику розрахунку Інтегрального показника оцінки конкурентоспроможності регіонів України з урахуванням системи показників базового та прискореного відновлення на основі принципів сталого розвитку, а також адаптованої до умов воєнного стану;
- здійснити апробацію авторської методики для порівняння рівня Інтегрального показника оцінки конкурентоспроможності регіонів України у довоєнний період і період після початку повномасштабного вторгнення рф в Україну (2021 і 2023рр.);
- окреслити перспектив подальших досліджень моделей політики розвитку конкурентоспроможності територій у процесі відновлення України на рівні регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем нерівномірності соціально-економічного розвитку регіонів України та наслідків, спричинених російської збройною агресією рф проти України, для їх поточного та майбутнього соціального, економічного та демографічного стану, присвячені наукові праці таких вітчизняних вчених: О. Задої, І. Іванової, Л. Лібанової, А. Магдіч, Н. Селюченко, І. Семигуліної, І. Турського, І. Ярошенко та інших.

Регіональний дисбаланс соціально-економічного розвитку України був притаманний від початку відновлення незалежності, що підтверджується низкою проведених наукових досліджень. У праці І. Ярошенко та І. Семигуліної [2016] на основі проведеного аналізу соціально-економічної ситуації в регіонах України у 2014-2015 рр. зроблено висновок про «подальше поглиблення нерівномірності розвитку регіонів, збільшення територій, що мають ознаки депресивного стану, та відсутність дієвих механізмів щодо їх подолання; зосередження економічної діяльності на обмеженій кількості територій; відсутність належної доступності мешканців сільських територій до центрів надання соціальних та адміністративних послуг; зменшення темпів зростання економічних показників регіонів-лідерів і практично незмінний економічний стан решти регіонів; незадовільний рівень інвестиційної, інноваційної та підприємницької активності; посилення тенденції до моноспеціалізації у переважній більшості регіонів; маргіналізація територій, що спричинена низькою інтегрованістю простору та відсутністю можливостей розвитку для населення регіонів, віддалених від економічних центрів; невідповідність рівня соціального розвитку та якості життя населення регіону його економічному потенціалу» [Ярошенко, Семигуліна, 2016, с. 37].

На основі кластерного аналізу Н. Іванова [2017] сформувала групи регіонів за їхнім економічним зростанням та визначила диспропорції економічного розвитку кластерів регіонів у 2015 р. Н. Селюченко та В. Кічор у праці «Сегментація та рейтингування регіонів України за рівнем соціально-економічного розвитку» [2021] роблять висновок про диспропорції у соціально-економічному розвитку регіонів Україні, які спостерігались протягом 2015-2020 рр., що було наслідком історично сформованої різниці у наявному економічному потенціалі регіонів України та різниці в ефективності його використання.

Російська збройна агресія призвела до значних гуманітарних втрат і критичних змін у соціальному капіталі України. Війна спричинила численні людські жертви серед цивільного населення, масову внутрішню та зовнішню міграцію, значне скорочення економічно активного населення та зміну віково-статевої структури населення, що негативно впливає на демографічний і трудовий потенціал держави. Всі ці фактори обумовлюють необхідність розробки нових підходів до методики оцінки конкурентоспроможності регіонів України з урахуванням принципів сталого розвитку.

Методи дослідження. Емпіричну базу дослідження становлять офіційні дані громад (регіональна статистика за період з 2013 по 2023 рр.), що надані автору у відповідь на запит. Для аналізу в цій публікації розглядаються лише ті показники, що надані автору в динаміці та повному обсязі по всіх областях і охоплюють період 2021–2023рр. Ширший період з 2013 року наданий по 16 областях України в дисертації. На підставі кількісних показників соціально-економічного розвитку регіонів України автором напрацьовано Інтегральний показник оцінки конкурентоспроможності територій, що поєднує соціально-економічні та політичні аспекти сучасного суспільного життя та може бути використаний для розрахунку рівня конкурентоспроможності міст, громад, регіонів, а також коригування відповідної політики. Для цього в дослідженні застосовано: діалектичний метод наукового пізнання, методи наукової абстракції, математичного аналізу, експертної оцінки та синтезу; системного узагальнення; порівняльного аналізу, статистичного та кластерного аналізу.

Отримані дані на депутатській запит не будуть оприлюднені в цьому та інших дослідженнях, враховуючи дію Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни», яким вводиться норма, що звітність про динаміку розвитку регіонів подається до органів державної статистики протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період її неподання. Також, відповідно до зазначеного Закону України, формування органами державної статистики об'єктивної офіційної державної статистичної інформації щодо валового регіонального продукту за 2023 рік, інноваційної діяльності підприємств у області за 2021–2023 роки, а також чисельності населення (в усіх розрізах), починаючи з даних станом на 01.03.2023, припинено.

Результати та дискусії. Російська збройна агресія проти України спричинила масштабні соціально-економічні втрати, що проявляються у демографічній кризі, зростанні вимушеної міграції, руйнуванні інфраструктури та падінні рівня життя населення. Війна призвела до значного скорочення ВВП, втрати промислового й аграрного потенціалу, дестабілізації фінансової системи та посилення залежності від міжнародної допомоги. Водночас сформувалися нові виклики та завдання, пов'язані з відновленням економіки, інтеграцією до європейського простору й адаптацією соціально-політичної сфери до умов тривалої воєнної загрози.

Запропонована авторська методика розрахунку Інтегрального показника оцінки конкурентоспроможності ґрунтується на зваженій середній п'яти синтетичних показників – індексів: рівня економічного розвитку території, рівня соціального розвитку території, стану демографічної ситуації, доступності публічних послуг, екологічної безпеки та збалансованого природокористування.

$$ITCR=w_1*EDTR+w_2*SDTR+w_3*DR+w_4*APS+w_5*ESBUN \quad (1),$$

де ITCR – Інтегральний показник конкурентоспроможності території, *Integral Territorial Competitiveness Rate;*

EDTR – Рівень економічного розвитку території, *Economic Development Territory Rate;*

SDTR – Рівень соціального розвитку території, *Social Development Territory Rate;*

DR – Стан демографічної ситуації, *Demographic Rate;*

APS – Доступність публічних послуг, *Accessibility of Public Services;*

ESBUN – Екологічна безпека та збалансоване природокористування, *Environmental Safety and Balanced Use of Nature.*

Кожен з наведених синтетичних показників пропонується розраховувати як середньозважену стандартизованих значень відповідних, наведених вище, аналітичних показників:

1. *Рівень економічного розвитку території:*

$$EDTR=\overline{PVGRPI}*w_{1i}+\overline{FCIV}*w_{1i}+\overline{SMB}*w_{1i}+\overline{TDP}*w_{1i}+\overline{VFDP}*w_{1i}+\overline{SIAE}*w_{1i} \quad (2)$$

$\overline{PVGRPI}$ – Стандартизований середній Індекс фізичного обсягу валового регіонального продукту, *Physical Volume of Gross Regional Product Index*;

$\overline{FCIV}$ – Стандартизований середній обсяг капітальних інвестицій на 1 особу в економіку території, *Standardized Average of Fixed Capital Investments Volume Per Person in the Economy of the Territory;*

$\overline{SMB}$ – Стандартизована середня кількість підприємств малого та середнього бізнесу на 10000 осіб наявного населення, *Standardized Average Number of Small and Medium-sized Businesses per 10,000 People of the Current Population;*

$\overline{TDP}$ – Стандартизована середня кількість проєктів розвитку, що реалізуються на території, *Standardized Average Number of Development Projects Implemented on the Territory;*

$\overline{VFDP}$ – Стандартизований середній обсяг фінансування проєктів розвитку, що реалізуються на території регіону/міста/ОТГ, *Standardized Average of the Volume of Financing of Development Projects Implemented on the Territory;*

$\overline{SIAE}$ – Стандартизована середня частки інноваційно активних підприємств, *Standardized Average of the Share of Innovatively Active Enterprises.*

2. *Рівень соціального розвитку території:*

$$SDTR=\overline{LFPR}w_{2i}+\overline{PUR}*w_{2i}+\overline{UNV}*w_{2i}+\overline{IDPN}\,w_{2i} \quad (3)$$

$\overline{LFPR}$ – Стандартизований середній рівень участі населення в робочій силі у віці 15 років і старше, *Standardized Average of Labor Force Participation Rate of the Population Aged 15 and Over;*

$\overline{PUR}$ – Стандартизований середній рівень безробіття населення (за методологією МОП) у віці 15 років і старше, *Standardized Average of Unemployment Rate of the Population (According to ILO Methodology) Aged 15 and Over;*

$\overline{UNV}$ – Стандартизована середня кількості безробітних на 1 вакансію, *Standardized Average of Number of Unemployed per 1 Vacancy*

$\overline{IDPN}$ – Стандартизована середня кількості внутрішньо переміщених осіб, *Standardized Average of Internally Displaced Persons Number.*

3. *Стан демографічної ситуації*:

$$DR=\overline{ADR}\,w_{3i}+\overline{DBP}*w_{3i} \quad (4)$$

$\overline{ADR}$ – Стандартизована середня співвідношення прибулих і вибулих¸ *Standardized Average of Arrivals to Departures Ratio;*

$\overline{DBP}$ – Стандартизоване середнє демографічне навантаження на населення у віці 16–59 років, *Standardized Average of Demographic Burden on the Population Aged 16–59 Years;*

4. *Доступність публічних послуг:*

$$\mathbf{APS} = \overline{NCPAS} w_{4i} + \overline{NHAIN} * w_{4i} + \overline{ND} * w_{4i} \quad \mathbf{(5)}$$

$\overline{NCPAS}$ – Стандартизована середня кількості ЦНАП, *Standardized Average of Number of Centers for the Provision of Administrative Services*;

$\overline{NHAIN}$ – Стандартизована середня забезпеченості домогосподарств фіксованим доступом до мережі Інтернет (на 100 домогосподарств), *Standardized Average of t*he Number of Households with Access to a Fixed Broadband Internet Network in the Total Number of Households of the Combined Territorial Community;

$\overline{ND}$ – Стандартизована середня кількості лікарів загальної практики – сімейних лікарів, *Standardized Average of the Number of Doctors.*

5. *Екологічна безпека та збалансоване природокористування*

$$\text{ESBUN} = \overline{EPGGR}\, w_{5i} + \overline{EPASS} * w_{5i} + \overline{CEP} * w_{5i} \quad \mathbf{(6)}$$

$\overline{EPGGR}$ – Стандартизована середня темпів зростання/зниження викидів забруднюючих речовин і парникових газів від стаціонарних джерел викидів на одну особу, *Standardized Average of Growth/Decrease in Emissions of Pollutants and Greenhouse Gases from Stationary Emission Sources per Capita Rate;*

$\overline{EPASS}$ – Стандартизована середня викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел, *Standardized Average Emissions of Pollutants into the Atmosphere from Stationary Sources;*

$\overline{CEP}$ – Стандартизовані середні витрати на охорону навколишнього природного середовища, *Standardized Average of the Costs for Environmental Protection;*

Wij – вагові коефіцієнти і-синтетичного показника та j-аналітичного показника;

i – порядковий номер синтетичного показника;

j – порядковий номер аналітичного показника.

Для розрахунку Інтегрального показника оцінки конкурентоспроможності територій пропонується алгоритм, представлений на рис. 1.

Алгоритм охоплює 9 кроків: збір статистичних даних для розрахунку аналітичних показників відповідно до запропонованої авторської методики; розрахунок вагових коефіцієнтів для кожного синтетичного показника/суб'індекса; розрахунок вагових коефіцієнтів в межах кожної групи аналітичних показників; визначення напряму впливу аналітичних показників на інтегральний показник оцінки конкурентоспроможності територій (стимулятор/дестимулятор); стандартизація аналітичних змінних; розрахунок суб'індексів; розрахунок інтегрального показника оцінки конкурентоспроможності територій; побудова рейтингу конкурентоспроможності територій, визначення кластерів розподілу територій за значенням інтегрального показника оцінки конкурентоспроможності територій, інтерпретація результатів.

Рисунок 1
Алгоритм розрахунку та аналізу Інтегрального показника оцінки конкурентоспроможності територій
Розроблено автором.

Результати розрахунку Інтегрального показника конкурентоспроможності регіонів України у 2021 році та відповідного Рейтингу регіонів за пропонованою авторською методикою та алгоритмом представлено на рис. 2.

Кінцевий етап інтегрального оцінювання конкурентоспроможності регіонів вимагає переходу від шкали рангів до управлінських кластерів (груп). Такий перехід оцінок у групи необхідний для перетворення числового рейтингу в практичний інструмент регіональної та державної політики.

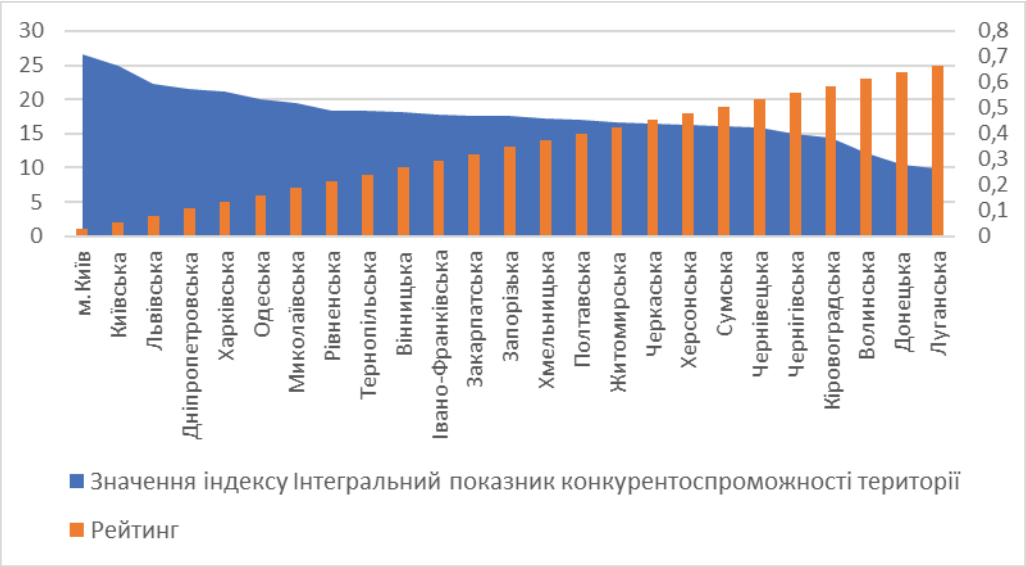

Рисунок 2

Результати розрахунків Інтегрального показника конкурентоспроможності території за регіонами України та відповідного Рейтингу регіонів, 2021 р. (значення Індексу – права шкала, значення Рейтингу – ліва шкала)

Розроблено автором.

Результати проведеної кластеризації виявили 4 групи регіонів за Інтегральним показником конкурентоспроможності території (табл. 1).

У Кластер 1 з найнижчим рівнем Інтегрального показника увійшли Луганська, Донецька, Волинська, Кіровоградська та Чернігівська області.

У Кластер 2 з нижчим середнім рівнем Інтегрального показника увійшли Чернівецька, Сумська, Херсонська, Черкаська, Житомирська, Полтавська, Хмельницька, Запорізька, Закарпатська, Івано-Франківська, Вінницька, Тернопільська та Рівненська області.

У Кластер 3 з вищим середнім рівнем конкурентоспроможності увійшли Миколаївська, Одеська, Харківська, Дніпропетровська та Львівська області.

Найбільш конкурентоспроможними виявилася Київська область і місто Київ.

Проведення порівняльних розрахунків Інтегрального показника конкурентоспроможності території за регіонами України з 2023 р. ускладнено через те, що на час дії воєнного стану подання звітності до органів державної статистики респондентами здійснюється з урахуванням положень Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни», тобто звітність подається до органів державної статистики протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період її неподання.

Враховуючи дію Закону, формування органами державної статистики об'єктивної офіційної державної статистичної інформації щодо валового регіонального продукту за 2023 рік, інноваційної діяльності підприємств в області за 2021–2023 роки, а також чисельності населення (в усіх розрізах), починаючи з даних станом на 01.03.2023, припинено.

Під час дії воєнного стану органи державної статистики не проводять вибіркові обстеження населення (домогосподарств) і зокрема державного статистичного спостереження «Обстеження робочої сили», за результатами яких здійснюють оцінки про робочу силу, зайнятість і безробіття.

Таким чином, в розрізі регіонів за 2023 рік відсутня статистична інформація щодо частки інноваційно активних підприємств, індексу фізичного обсягу ВРП, рівня участі

населення в робочій силі у віці 15 років і старше, рівня безробіття населення (за методологією МОП) у віці 15 років і старше за 2023 рік, демографічного навантаження на населення у віці 16–59 років та 15–64 роки.

Таблиця 1

Результати кластеризації регіонів України за Інтегральним показником конкурентоспроможності території, 2021 р.

Індекс	Рейтинги	Регіони	Кількість регіонів	Частка, %	Кластери
До 0,40	21-25	Луганська, Донецька, Волинська, Кіровоградська, Чернігівська	5	20,0	Кластер 1
0,40-0,50	8-20	Чернівецька, Сумська, Херсонська, Черкаська, Житомирська, Полтавська, Хмельницька, Запорізька, Закарпатська, Івано-Франківська, Вінницька, Тернопільська, Рівненська	13	52,0	Кластер 2
0,50-0,60	3-7	Миколаївська, Одеська, Харківська, Дніпропетровська, Львівська	5	20,0	Кластер 3
0,60 і більше	1-2	Київська, м.Київ	2	8,0	Кластер 4
Разом	х	х	25	100	

Розроблено автором

Враховуючи зазначене, пропонуємо адаптовану до умов воєнного стану методику розрахунку *Інтегрального показника конкурентоспроможності території,* яка враховує показники *рівня економічного відновлення території* – кількість проєктів розвитку, що реалізувалися на території області за рахунок коштів державного, обласного та місцевих бюджетів; обсяг фінансування проєктів розвитку, що реалізувалися на території області; *рівня соціального розвитку території* – навантаження на 1 вільне робоче місце; кількість людей, які потребували соціальної підтримки; кількість зареєстрованих ВПО; кількість осіб, охоплених соціальними програмами та послугами, що фінансувалися за кошти місцевого бюджету; рівень забезпечення житлом населення, яке потребує покращення житлових умов; *доступність публічних послуг* – частка ЦНАПів, які запровадили надання адмінпослуг в електронному вигляді; частка домогосподарств, що мають доступ до фіксованої широкосмугової мережі інтернет; кількість лікарів загальної практики на 1 000 наявного населення*; доступність екологічної безпеки та збалансованого природокористування* – темп зниження викидів забруднюючих речовин і парникових газів від стаціонарних джерел викидів на одну особу.

Адаптована методика розрахунку субіндексів така:

1. *Рівень економічного відновлення території:*

$$EDTR=\overline{TDP}*w_{1i}+\overline{VFDP}*w_{1i} \quad (3.7)$$

$\overline{TDP}$ – Стандартизована середня кількість проєктів розвитку, що реалізуються на території, *Standardized Average Number of Development Projects Implemented on the Territory;*

$\overline{VFDP}$ – Стандартизований середній обсяг фінансування проєктів розвитку, що реалізуються на території регіону/міста/ОТГ, *Standardized Average of the Volume of Financing of Development Projects Implemented on the Territory;*

2. *Рівень соціального розвитку території:*

$$SDTR=\overline{NPCSP}w_{2i}+\overline{NPNSS}\ *w_{2i}+\overline{UNV}\ *w_{2i}+\overline{IDPN}\ w_{2i} \quad (3.8)$$

$\overline{\text{NPCSP}}$ – Стандартизована середня кількості осіб, охоплених соціальними програмами та послугами, що фінансувалися за кошти місцевого бюджету, *Standardized Average Number of People Covered by Social programs and Services Financed from the Local Budget*;

$\overline{NPNSS}$ – Стандартизована середня кількості людей, які потребували соціальної підтримки, *Standardized Average Number of People who Needed Social Support;*

$\overline{UNV}$ – Стандартизована середня кількості безробітних на 1 вакансію, *Standardized Average of Number of Unemployed per 1 Vacancy*

$\overline{IDPN}$ – Стандартизована середня кількості внутрішньо переміщених осіб, *Standardized Average of Internally Displaced Persons Number.*

3. *Доступність публічних послуг:*

$$APS=\overline{SCPAS}w_{3i}+\overline{ND}*w_{3i} \quad (3.10)$$

$\overline{SCPAS}$ – Стандартизована середня частки ЦНАПів, які запровадили надання адмінпослуг в електронному вигляді, *Standardized Average of Share of Centers for the Provision of Administrative Services that Have Introduced Electronic Provision of Administrative Services*;

$\overline{ND}$ – Стандартизована середня кількості лікарів загальної практики – сімейних лікарів на 1 000 наявного населення, *Standardized Average of the Number of Doctors.*

4. *Екологічна безпека та збалансоване природокористування*

$$ESBUN=\overline{EPGGR} \quad (3.11)$$

$\overline{EPGGR}$ – Стандартизована середня темпів зростання/зниження викидів забруднюючих речовин і парникових газів від стаціонарних джерел викидів на одну особу, *Standardized Average of Growth/Decrease in Emissions of Pollutants and Greenhouse Gases from Stationary Emission Sources per Capita Rate;*

Wij – вагові коефіцієнти і-синтетичного показника та j-аналітичного показника;

i – порядковий номер синтетичного показника;

j – порядковий номер аналітичного показника.

Для порівняльних розрахунків обрано регіони з перших трьох кластерів за підсумками 2021 року, потенціал конкурентоспроможності яких було реалізовано на недостатньому рівні – це Волинська, Дніпропетровська, Житомирська, Одеська, Полтавська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська та Чернігівська області.

Розрахунок Інтегрального показника конкурентоспроможності території за регіонами України та відповідного Рейтингу регіонів у 2023 році за адаптованою до умов воєнного стану методикою розрахунку продемонстрував збереження лідерських позицій конкурентоспроможного регіону Дніпропетровською областю (рис. 3).

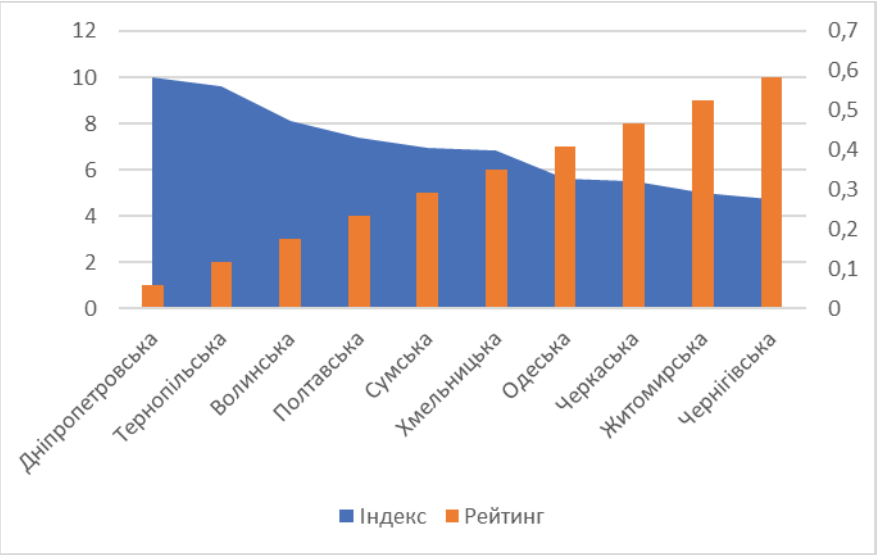

Рисунок 3

Результати розрахунків Інтегрального показника конкурентоспроможності території за регіонами України та відповідного Рейтингу регіонів, 2023 р. (значення Індексу – права шкала, значення Рейтингу – ліва шкала)

Розроблено автором

На тлі повномасштабного вторгнення з окресленої сукупності регіонів погіршилися показники конкурентоспроможності Одеської, Житомирської та Черкаської областей. Покращилися відносні позиції в рейтингу Тернопільської, Волинської та Полтавської областей. Найгірші позиції рейтингу конкурентоспроможності у Чернігівської області.

Висновки. Підсумовуючи проведене дослідження, слід відзначити, що у період відновлення України території перебувають в умовах асинхронній конкуренції за: державні інвестиції та субвенції, міжнародну допомогу та донорські програми, бізнес і робочі місця, людський капітал (утримання та повернення), вплив на політичні рішення щодо пріоритетів відбудови. Тобто процес відновлення територій набуває форми змагання за повноцінне функціонування територій сьогодні та в майбутньому. Асинхронність напрямів відновлення України означає, що регіони знаходяться в різних станах внаслідок війни і не можуть відновлюються одночасно з однаковою інтенсивністю та єдиним фокусом. Це потребує формування різнорівневих політик відновлення, в яких ключовими акцентами мають стати набуття/зміцнення суб'єктності та конкурентоспроможності територій.

Так, не дивлячись на збереження конкурентних позицій Дніпропетровською областю по Інтегральному показнику, яке, передусім, зумовлене збереженням позицій по субіндексу показників економічного розвитку/відновлення, в той же час у прифронтових і прикордонних регіонах спостерігалось суттєве зниження як загального інтегрального показника конкурентоспроможності території, так і його субіндексів, в першу чергу, які характеризують зростання соціального напруження.

На тлі перерозподілу позицій у рейтингу на перші сходинки лідерів вийшли відносно безпечні регіони – Тернопільська та Волинська область, що пояснюється не тільки перерозподілом відносних показників, а також і покращенням рівня регіонального управління – значним зростанням кількості проєктів розвитку та обсягами фінансування, залученим в їх реалізацію. Покращилася ситуація на ринку праці в цих областях – на фоні переміщення бізнесу зросла кількість робочих місць, які забезпечили зниження показника кількості безробітних на 1 вакансію. Від 75 до 100% Центрів надання адміністративних послуг в цих регіонах запровадили надання послуг в електронному вигляді. На відносно стабільному рівні забезпечувались потреби в послугах із охорони здоров'я.

З урахуванням проведеного аналізу соціально-економічних втрат територій внаслідок російської агресії під час Війни за Незалежність України з 2014 року, розробка та практичне застосування моделі політики конкурентоспроможності територій у процесі відновлення із розрахунком Інтегрального показника конкурентоспроможності українських регіонів може стати одним з інструментів відновлення України в політиках конкурентоспроможності її територій і стратегічним підходом державної регіональної політики в 2026-2027рр.

Для розвитку подальших досліджень інтерес представляє аналіз реалізації потенціалу конкурентоспроможності регіонів-лідерів за рахунок залучення іноземних і внутрішніх інвестицій, а також розробка практичних рекомендації щодо диверсифікації джерел фінансування відновлення та розвитку регіонів України в залежності від їх типів (тилові, прифронтові, деокуповані, релоковані внаслідок тимчасової окупації) рівнів їх конкурентоспроможності та відповідно інвестиційної привабливості.

Використані джерела:

1. Задоя, О.А., Магдіч, А.С., Новіков, А.М. (2024). Конкурентоспроможність України: суть та основні чинники. International Science Journal of Management, Economics & Finance. Vol. 3, No. 4, pp. 69–78. doi: 10.46299/j.isjmef.20240304.07.

2. Іванова, І.М., Толстанов, О.К. (2021). Шляхи соціально-економічного розвитку регіону. Інвестиції: практика та досвід. № 19. С. 102–109. doi: 10.32702/2306-6814.2021.19.102

3. Іванова, Н.С. (2017). Диспропорції соціально-економічного розвитку регіонів. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Вип. 6(128). С. 29–32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2017_6_9

4. Лібанова, Е.М (2024). «Воєнна міграція» з України: проблеми та перспективи розвитку. Український географічний журнал, випуск 4 (128), 3–11.

5. Селюченко, Н.Є., Кічор, В.П. (2021). Сегментація та рейтингування регіонів України за рівнем соціально-економічного розвитку. Інфраструктура ринку. Випуск 55. 157–165. doi: https://doi.org/10.32843/infrastruct55-26

6. Турський, І.В. (2017). Економетричний підхід до кластеризації регіонів України за рівнем соціально-економічного розвитку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». Вип. 14(2). С. 147–152.

7. Ярошенко, І.В., Семигуліна, І.Б. (2016). Соціально-економічний розвиток регіонів України в умовах зовнішніх та внутрішніх викликів. Бізнес Інформ. № 7. С. 28–39. http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2016_7_5

References:

1. Zadoya, Oleksandr Anatoliyovych, Magdich, Alisa Sergiyivna, Novikov, Artem Maksimovich. (2024). Competitiveness of Ukraine: essence and main factors. International Science Journal of Management, Economics & Finance. Vol. 3, No. 4, pp. 69–78. doi: 10.46299/j.isjmef.20240304.07.

2. Ivanova, I. M., Tolstanov, O. K. (2021). Paths of socio-economic development of the region. Investments: practice and experience. No. 19. P. 102–109. doi: 10.32702/2306-6814.2021.19.102

3. Ivanova, N.S. (2017). Disproportions of socio-economic development of regions. Socio-economic problems of the modern period of Ukraine. Issue 6(128). P. 29–32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2017_6_9

4. Libanova, E.M. (2024). “Military migration” from Ukraine: problems and development prospects. Ukrainian Geographical Journal, Issue 4 (128), pp. 3–11.

5. Selyuchenko, N.E., Kichor, V.P. (2021). Segmentation And Rating Of Regions Of Ukraine By The Level Of Socio-Economic Development. Market Infrastructure. Issue 55, pp. 157–165. doi: https://doi.org/10.32843/infrastruct55-26

6. Tursky, I.V. (2017). Econometric approach to clustering regions of Ukraine by level of socio-economic development. Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series "International Economic Relations and World Economy". Issue 14(2). P. 147–152

7. Yaroshenko, Y.V., Semigulina, Y.B. (2016). Socio-economic development of regions of Ukraine in the face of external and internal challenges. Business Inform. No. 7. P. 28-39. http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2016_7_5

Serhiy Kozyr,
postgraduate student of the National University "Kyiv-Mohyla Academy"

Competitiveness of Regions in Ukraine's Recovery Policy

The article reviews the impact of Russian armed aggression against Ukraine on the competitiveness of its regions. It substantiates the need to develop a new methodology for assessing the competitiveness of territories, taking into account indicators of basic and accelerated recovery based on sustainable development and the principles of Industry 4.0 and 5.0. The author proposes a methodology for calculating the integral indicator of territorial competitiveness (ITC), based on a system of synthetic indices of economic, social and demographic development, accessibility of public services and environmental safety. An algorithm for integral assessment and the results of the ranking of regions of Ukraine for 2021 are presented, which showed significant regional differentiation – the basis for asynchronous state regional recovery policy. The article also proposes a methodology for calculating the IRCT adapted to the conditions of martial law, which takes into account specific indicators of economic and social recovery of regions. A comparative analysis of the results for 2021 and 2023 was carried out, which showed that the Dnipropetrovsk region retained its leading position and that the Ternopil, Volyn and Poltava regions improved their indicators. At the same time, a significant decline in competitiveness was noted in the frontline regions due to increased social tension and destruction of infrastructure. It was concluded that a differentiated approach to recovery policy and the attraction of financial resources is necessary, taking into account the level of competitiveness of regions – rear, frontline, de-occupied and relocated as a result of temporary occupation. Prospects for further research include the development of mechanisms to enhance the investment attractiveness of leading regions and the improvement of state and local models of regional development management in the post-war period.

Keywords: *Ukraine's recovery policy, competitiveness of regions, state regional policy, integral indicator, regional development, sustainable development, martial law.*

DOI https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series22.2025.38.13
УДК 342.25:352.07:316.334.5

Сергій Ковтун,
аспірант кафедри політичних наук,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
ORCID: https://orcid.org/0009-0008-7398-2988; e-mail: s.o.kovtun@udu.edu.ua

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

У статті обґрунтовується, що регіональна політика України у повоєнному періоді не може бути виключно технократичним механізмом перерозподілу ресурсів і набуває ознак демократизації, що інституціоналізує політичну участь громад. Автор доводить, що ефективність регіональної політики визначається не лише наявністю стратегічних документів і вертикально організованих інструментів державного управління, а тим, наскільки громади мають реальний доступ до інституцій участі та наскільки вони використовують їх для впливу на прийняття рішень. Показано, що в Україні існує розрив між декларованою необхідністю залучення населення та фактичною доступністю партисипативних механізмів, зокрема після 2022 року значно скоротився масштаб практики бюджетної участі. Стаття демонструє, що підвищення політичної зацікавленості українців після 2014 року та особливо у 2023 році (підтверджені соціологічними даними) створює «вікно можливостей» для переформатування регіональної політики: наявний суспільний запит на участь трансформований в обов'язкові та стандартизовані процедури участі громад. Аргументовано, що інституціоналізація політичної суб'єктності громади потребує переходу від уніфікованого до диференційованого place-based підходу, впровадження обов'язкових метрик участі та звітності, синхронізації державної стратегії з територіальними каналами партисипації та адаптації до вимог ЄС. Підкреслено, що без регулярних партисипативних практик демократичний потенціал регіональної політики не реалізується, а відбудова ризикує залишитися централізованою та легітимаційно вразливою.

Ключові слова: *регіональна політика, політична участь, територіальні громади, децентралізація, партисипативні практики, бюджет участі, політична суб'єктність, європейська інтеграція, повоєнне відновлення, place-based підхід.*